

محتوا و قابلیت های جامع الأحادیث - نسخه ۴

حجت باشتنی*

hbashtani@noornet.net

اشاره

به دنبال برگزاری آیین رونمایی از نرم افزار جامع الأحادیث - نسخه ۴، بر آن شدیم تا نگاهی گذرا به محتوا و قابلیت های این محصول ارزشمند و کاربردی داشته باشیم. از این رو، مقاله حاضر که به کوشش حجت الاسلام والمسلمین باشتنی، مدیر گروه حدیث و رجال مرکز نور سامان یافته، ارائه می شود. امید است مورد استفاده خوانندگان عزیز قرار گیرد.

* مدیر گروه علمی «حدیث و رجال» مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی.

جایگاه حدیث در تبیین معارف اسلامی

حدیث، همواره در کنار قرآن کریم، نقش اساسی و بی‌بدیلی در فهم عمیق معارف اسلامی ایفا کرده است. قرآن، به‌عنوان کلام خداوند و منبع اصلی هدایت، برای فهم دقیق و عمیق معانی‌اش به تفسیر و روشنگری نیازمند است. پیامبر اکرم (ص) به‌عنوان مبین و مکمل قرآن، نقش کلیدی در این تبیین دارد. همان‌طور که در آیه «وَ أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ» (نحل: ۴۴) آمده، پیامبر (ص) مأمور به بیان و تفسیر قرآن بوده است. علاوه بر این، آیه شریفه «وَ مَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَ مَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا» (حشر: ۷) تأکید می‌کند که پیروی از گفتار و رفتار پیامبر (ص) ضامن هدایت است.

اهل بیت (ع)، به‌عنوان وارثان علم پیامبر (ص)، مسئولیت تبیین معارف دینی و هدایت امت را پس از ایشان ادامه دادند. در حدیث ثقلین، پیامبر (ص)، اهل بیت (ع) را به‌عنوان مرجع علمی معرفی کرده و می‌فرماید: «إِنِّي تَارِكٌ فِيكُمْ الثَّقَلَيْنِ: كِتَابَ اللَّهِ وَ عِتْرَتِي أَهْلَ بَيْتِي، مَا إِنْ تَمَسَّكْتُمْ بِهِمَا لَنْ تَضِلُّوا بَعْدِي أَبَدًا وَ إِنَّهُمَا لَنْ يَفْتَرَقَا حَتَّى يَرِدَا عَلَى الْحَوْضِ.» (محمد بن حسن صفار، بصائر الدرجات فی فضائل آل محمد (ص)، ص ۴۱۲ و ۴۱۴؛ ابن حنبل، مسند أحمد بن حنبل، ج ۱۷، ص ۱۷۰) این حدیث، تأکید دارد که تمسک به اهل بیت (ع)، نه تنها ادامه‌دهنده هدایت پیامبر است، بلکه راهگشای مسلمانان در تمام دوران‌ها بوده و هست.

قرآن و حدیث، به‌عنوان دو منبع اصلی، پایه‌گذار بسیاری از علوم اسلامی هستند؛ از فقه و تفسیر گرفته تا اخلاق، عرفان و حتی فلسفه اسلامی. این دو منبع، همواره نقش محوری در شکل‌دهی نظام‌های علمی و فکری مسلمانان ایفا کرده‌اند. در واقع، پیوند میان قرآن، سنت پیامبر (ص) و حدیث اهل بیت (ع)، یک سیستم یکپارچه و هماهنگ را ایجاد کرده که به درک صحیح آموزه‌های اسلامی کمک می‌کند. این ارتباط سه‌گانه، مسیر درست را برای مسلمانان در فهم دین هموار می‌سازد و از انحراف و گمراهی جلوگیری می‌نماید.

در دنیای معاصر نیز پژوهش در احادیث شیعه به‌منظور پاسخ‌گویی به چالش‌های فکری و اجتماعی مسلمانان، ضروری است. بهره‌برداری از این منابع، نه تنها به‌عنوان راهی برای هدایت و تعالی

تحوالات فناوری دیجیتال، رویکرد پژوهشی در حوزه حدیث شیعه را نیز متحول کرده و آن را به مرحله‌ای جدید از پویایی و گسترش رسانده است. در گذشته، محققان برای بررسی و تحلیل احادیث، با محدودیت‌هایی مانند: دشواری دسترسی به منابع، پراکندگی متون و اطلاعات مربوط به یک حدیث خاص و زمان‌بر بودن تطبیق و ارزیابی احادیث، روبه‌رو بودند؛ اما ظهور نرم‌افزارهای جامع حدیثی، این موانع را برطرف کرده و افق جدیدی را برای تحقیقات حدیثی گشوده است

فردی عمل می‌کند، بلکه می‌تواند بنیانی استوار برای ساختارهای فکری و معرفتی اسلام در عصر جدید باشد.

حدیث شیعه در عصر دیجیتال

تحولات فناوری دیجیتال، رویکرد پژوهشی در حوزه حدیث شیعه را نیز متحول کرده و آن را به مرحله‌ای جدید از پویایی و گسترش رسانده است. در گذشته، محققان برای بررسی و تحلیل احادیث، با محدودیت‌هایی مانند: دشواری دسترسی به منابع، پراکندگی متون و اطلاعات مربوط به یک حدیث خاص و زمان‌بر بودن تطبیق و ارزیابی احادیث، روبه‌رو بودند؛ اما ظهور نرم‌افزارهای جامع حدیثی، این موانع را برطرف کرده و افق جدیدی را برای تحقیقات حدیثی گشوده است.

در این میان، نرم‌افزار «جامع الأحادیث - نسخه ۴»، به عنوان یکی از پیشرفته‌ترین و جامع‌ترین ابزارهای دیجیتال، نقشی کلیدی در تداوم، تکامل و تعمیق پژوهش‌های حدیثی شیعه ایفا می‌کند. این نرم‌افزار، پایگاهی گسترده از منابع حدیثی معتبر شیعه را در خود جای داده و به مثابه دایرة المعارف حدیثی، مجموعه‌ای از ابزارهای پژوهشی را جهت تحلیل و بررسی احادیث در اختیار پژوهشگران قرار داده است.

«جامع الأحادیث - نسخه ۴» را می‌توان امتداد جوامع حدیثی گذشته دانست که در دوره‌های مختلف، با گردآوری، تنظیم و شرح احادیث، به حفظ و گسترش این میراث گران‌بها کمک کرده‌اند. همان‌گونه که مجموعه‌هایی مانند: «وسائل الشیعة»، «بحار الأنوار» و «مستدرک الوسائل»، در زمان خود تحولی در سازمان‌دهی احادیث ایجاد کردند، امروزه این نرم‌افزار با بهره‌گیری از پژوهش‌های علمی و فناوری‌های دیجیتال، نقش یک جامع حدیثی مدرن را ایفا کرده و مسیر تحقیق، تحلیل و استناد را برای پژوهشگران آسان می‌کند.

این تحول دیجیتال، روند پژوهش‌های حدیثی را تسریع کرده، امکان بررسی دقیق‌تر و گسترده‌تر احادیث را نیز فراهم ساخته است. با این ابزار، پژوهشگران می‌توانند به سرعت و با دقت به معتبرترین منابع حدیثی شیعه دسترسی یابند، احادیث را از نظر سند، متن و دلالت بررسی کنند و با تحلیل روابط میان احادیث، از جمله شناسایی خانواده‌های حدیثی، تقویت یا تعارض روایات، به درک عمیق‌تری از احادیث دست یابند. علاوه بر این، امکان مقایسه تطبیقی محتوای منابع مختلف، شناسایی مشترکات حدیثی و بررسی منفردات هر منبع، به پژوهشگران کمک می‌کند تا به فهمی جامع‌تر و دقیق‌تر از نظام حدیثی شیعه دست یابند. بدین ترتیب، فناوری دیجیتال، حدیث شیعه را از قالب‌های سنتی فراتر برده و پویایی آن را در عصر جدید تضمین کرده است.

پیشینه نرم‌افزار «جامع الأحادیث»

مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی از اوایل دهه هفتاد، با هدف ارائه متون حدیثی در قالب نرم‌افزارهای دیجیتال، فعالیت خود را آغاز کرد. نخستین گام‌ها با تولید نرم‌افزارهای: «بحار الأنوار»، «وسائل الشیعة» و «کتب اربعه»، برداشته شد که مورد استقبال گسترده مخاطبان قرار گرفت. در ادامه، عرضه نرم‌افزار «معجم الفاظ نور ۱» در محیط DOS تحولی مهم در تولید نرم‌افزارهای حدیثی محسوب می‌شد. نقطه عطف این مسیر، ارائه «نور ۲ (جامع الأحادیث)» بود که با ۱۸۱ عنوان کتاب در ۴۲۸ جلد، نخستین نرم‌افزار حدیثی در محیط ویندوز شد و با کیفیت بالای محتوایی، اعراب‌گذاری دقیق و قابلیت‌های فنی پیشرفته، به یکی از منابع اصلی پژوهشگران علوم اسلامی تبدیل شد.

با گسترش نیاز کاربران، این مجموعه در نسخه ۲.۵ با افزایش منابع کتابخانه به ۱۸۷ عنوان در ۴۴۲ جلد از منابع روایی شیعه توسعه یافت. پس از آن، نیاز کاربران عمومی به احادیث و عدم آشنایی ایشان با متون عربی موجب شد تا مرکز اقدام به تولید نرم‌افزار «گنجینه روایات نور» نماید. هدف از این نرم‌افزار، ارائه مجموعه‌ای جامع از کتب حدیثی دارای ترجمه بود. این برنامه، شامل ۲۳۳ عنوان کتاب در قالب ۳۸۱ جلد بود که دسترسی کاربران غیرمتخصص را به متون حدیثی آسان می‌نمود. در ادامه، نسخه سوم نرم‌افزار جامع الأحادیث، با ۳۹۳ عنوان در ۹۶۳ جلد ارائه شد که علاوه بر افزایش منابع، امکان نمایش هم‌زمان ترجمه‌ها و شروح در کنار متن اصلی را فراهم کرد. توسعه نسخه ۳.۵ با اهداف مشخصی صورت گرفت که از جمله مهم‌ترین آنها می‌توان به تجمیع منابع حدیثی عرضه‌شده در نرم‌افزار نور ۲.۵ و ترجمه‌های موجود در «گنجینه روایات نور»، افزودن منابع روایی جدید، گسترش شروح حدیثی، به‌ویژه شروح کتب اربعه و ارتقای قابلیت‌های فنی همچون انتقال به محیط Word اشاره کرد.

ضرورت و هدف تولید

با وجود پیشرفت‌های چشمگیر در نسخه‌های پیشین نرم‌افزار جامع الأحادیث و موفقیت‌های متعدد آن در پاسخگویی به نیازهای پژوهشگران، کاربران عمومی و متخصصان علوم اسلامی، با توجه به اینکه نسخه ۳.۵ این نرم‌افزار در سال ۱۳۹۰ عرضه شده، نیاز به یک به‌روزرسانی جامع و همه‌جانبه در جهت بهره‌گیری از فناوری‌های نوین و بهبود محتوا، بیش‌ازپیش احساس می‌شود.

در طول این سال‌ها، تحولات زود هنگام در زمینه فناوری‌های دیجیتال و نیازهای پژوهشی جدید، لزوم ارتقای نرم‌افزار را به‌طور جدی مطرح کرده است. کاربران امروز، از یک نرم‌افزار حدیثی، انتظاراتی فراتر از گذشته دارند. افزایش حجم داده‌های حدیثی، پیچیدگی‌های روش‌های جست‌وجو و نیاز به دسترسی سریع‌تر و دقیق‌تر به متون حدیثی و اطلاعات مرتبط حدیث، همگی به‌عنوان عوامل اصلی به‌روزرسانی نرم‌افزار محسوب می‌شوند. از سوی دیگر، با توجه به پیشرفت‌های روزافزون در زمینه تحلیل داده‌ها، هوش مصنوعی و جست‌وجوی پیشرفته، نیاز به ابزاری جامع و کارآمد که پاسخگوی مطالعات علمی و تحقیقاتی باشد، کاملاً ضروری است. بنابراین، نسخه چهارم نرم‌افزار به‌عنوان یک گام مهم در مسیر تحول و ارتقای این نرم‌افزار محسوب می‌شود.

یکی از اهداف مهم در تولید این نرم‌افزار، تمرکز اصلی بر ارتقای محتوایی و فنی، بهینه‌سازی قابلیت‌های پژوهشی

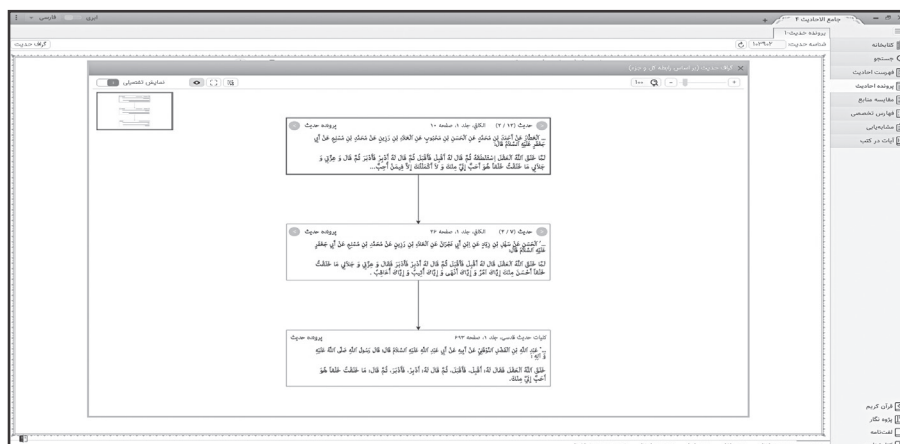
و بهره‌گیری از فناوری‌های نوین است. این نسخه با گسترش منابع، بهبود دقت در ارائه اطلاعات حدیثی و افزودن امکانات تحلیلی پیشرفته، گامی مهم در آسان‌سازی پژوهش‌های حدیثی برداشته است

قابلیت‌های پژوهشی و بهره‌گیری از فناوری‌های نوین است. این نسخه با گسترش منابع، بهبود دقت در ارائه اطلاعات حدیثی و افزودن امکانات تحلیلی پیشرفته، گامی مهم در آسان‌سازی پژوهش‌های حدیثی برداشته است.

معرفی نرم‌افزار

در دنیای امروز، حدیث به‌عنوان یکی از منابع اصلی معارف اسلامی، نقشی اساسی در تبیین مفاهیم قرآنی و هدایت مسلمانان ایفا می‌کند. حفظ و انتقال این میراث عظیم علمی، نیازمند ابزارهای کارآمد و پیشرفته است. با توجه به رشد فناوری‌های دیجیتال و نیاز به بهبود فرآیندهای پژوهشی، «جامع الأحادیث - نسخه ۴»، به‌عنوان یکی از برترین ابزارهای پژوهشی حدیثی معرفی می‌گردد. این نرم‌افزار، یک برنامه پژوهشی پیشرفته در حوزه دانش حدیث شیعه است که با هدف گردآوری، سازمان‌دهی، جست‌وجو و تحلیل احادیث شیعه طراحی شده و به‌عنوان مرجعی قابل اعتماد در مطالعات حدیثی شیعه شناخته می‌شود.

الف. کتابخانه

کتابخانه جامع الأحادیث ۴، مجموعه‌ای دیجیتال و جامع از منابع حدیثی است که با بهره‌گیری از ابزارهای پیشرفته و امکانات متنوع، به پژوهشگران و محققان کمک می‌کند تا به‌راحتی به منابع مختلف حدیثی دسترسی پیدا کرده و پژوهش‌های خود را به‌طور مؤثر و سازمان‌یافته انجام دهند.

این نرم‌افزار، علاوه بر مجموعه‌ای گسترده از منابع حدیثی، شروح و ترجمه‌ها، امکانات مختلف کتابخانه‌ای دیجیتال را نیز فراهم کرده است. از جمله این امکانات می‌توان به ابزارهای کتاب‌شناسی، محدودکننده‌های جست‌وجو، فیش‌برداری و نمایه‌زنی اشاره کرد. همچنین، کاربران می‌توانند مجموعه‌های شخصی از منابع مورد نظر خود را ایجاد کرده و در آنها جست‌وجوهای دقیق‌تری انجام دهند. این ویژگی‌ها به کاربران کمک می‌کند تا تحقیقات خود را با دقت و سرعت بیشتری پیش ببرند.

* دامنه محتوایی

«جامع الأحادیث ۴»، با بهره‌گیری از مجموعه‌ای گسترده و متنوع از منابع حدیثی، بستری جامع و کارآمد را برای پژوهشگران علوم اسلامی فراهم کرده است. در این نسخه، ۷۴۲ عنوان کتاب و

کتابخانه جامع الأحادیث ۴، مجموعه‌ای دیجیتال و جامع از منابع حدیثی است که با بهره‌گیری از ابزارهای پیشرفته و امکانات متنوع، به پژوهشگران و محققان کمک می‌کند تا به راحتی به منابع مختلف حدیثی دسترسی پیدا کرده و پژوهش‌های خود را به طور مؤثر و سازمان‌یافته انجام دهند.

این نرم‌افزار، علاوه بر مجموعه‌ای گسترده از منابع حدیثی، شروح و ترجمه‌ها، امکانات مختلف کتابخانه‌ای دیجیتال را نیز فراهم کرده است. از جمله این امکانات می‌توان به ابزارهای کتاب‌شناسی، محدودکننده‌های جست‌وجو، فیش‌برداری و نمایه‌زنی اشاره کرد

رساله در قالب ۱۶۵۵ جلد گردآوری شده که شامل بخش قابل توجهی از منابع حدیثی شیعه و آثار مرتبط با آن است.

این مجموعه ارزشمند، شامل محتوای زیر است:

- منابع حدیثی شیعه: شامل مذهب: امامیه، اسماعیلیه و زیدیه (عمدتاً تا قرن ۵)، از دوران متقدم تا قرن ۱۴ هجری (زمان تألیف مستدرک الوسائل).
 - کتب شرح حدیث: به تبیین و توضیح احادیث پرداخته‌اند.
 - کتب ترجمه: شامل ترجمه‌های موجود در نسخه‌های پیشین نرم‌افزار و پایگاه جامع الأحادیث، به علاوه ترجمه‌هایی که برای نخستین بار در این نسخه ارائه شده‌اند.
 - مصادر بحار الأنوار: شامل منابع: فقهی، کلامی، تاریخی و برخی منابع اهل سنت که به عنوان مصادر حدیثی بحار محسوب می‌شوند.
 - کتب حدیثی تألیف شده توسط محدثان شیعه: حتی اگر محتوای آنها شامل احادیث اهل سنت باشد.
 - برخی جوامع حدیثی معاصر: دارای ویژگی‌های منحصر به فردی هستند؛ مانند سنن النبی اثر علامه طباطبایی و میزان الحکمة.
 - کتب رجال ثمانیه: به بررسی احوال راویان حدیث می‌پردازند.
 - کتب غریب الحدیث: به تبیین و توضیح واژگان دشوار و نامأنوس در احادیث اختصاص دارند.
- این دامنه محتوایی گسترده، این محصول نور را به مرجعی بی‌نظیر برای پژوهش‌های حدیثی تبدیل کرده و امکان بررسی همه‌جانبه روایات را در اختیار محققان قرار می‌دهد.

* دامنه موضوعی منابع

یکی از ویژگی‌های جدید و ارتقا‌های مهم نسخه چهارم نرم‌افزار «جامع الأحادیث»، بهبود دسته‌بندی موضوعی منابع است که جست‌وجو و دسترسی به احادیث در هر زمینه خاص را آسان‌تر و سریع‌تر می‌کند. این دسته‌بندی دقیق، به پژوهشگران و کاربران کمک می‌کند تا در هر موضوع علمی، به منابع مورد نظر خود دسترسی پیدا کنند و تحقیقات خویش را به‌صورت متمرکز و سازمان‌یافته انجام دهند.

دسته‌بندی موضوعی منابع حدیثی در نرم‌افزار «جامع الأحادیث - نسخه ۴»، به شرح زیر است:

* **حدیث - فقه:** روایات مرتبط با احکام شرعی و فقه اسلامی.

* **حدیث - تفسیر:** احادیثی که در تفسیر آیات قرآن کریم به کار رفته‌اند.

* **حدیث - کلام:** مشتمل بر منابعی که به گردآوری روایات اعتقادی و کلامی هستند.

* **حدیث - اخلاق:** احادیث ناظر بر مباحث: اخلاقی، تربیتی و تهذیب نفس.

* **حدیث - تاریخ:** مشتمل بر منابعی که به گردآوری احادیث تاریخی و حوادث مهم صدر اسلام پرداخته‌اند.

* **حدیث فضایل و مناقب:** منابع حدیثی که مشتمل بر فضایل و مناقب پیامبر اکرم (ص) و اهل بیت (ع) می‌باشد.

* **حدیث - ادعیه و زیارات:** منابعی که به گردآوری ادعیه، اعمال عبادی و زیارات مؤثر پرداخته‌اند.

* **حدیث - حکم و مواعظ:** شامل منابع حدیثی‌ای که به گردآوری احادیث قصار، حکم و مواعظ پرداخته‌اند.

* **حدیث - جوامع حدیثی:** شامل مهم‌ترین مجموعه‌های متون روایی که احادیث را در موضوعات مختلف گردآوری کرده‌اند.

* **حدیث - طب:** شامل روایاتی درباره اصول بهداشت، درمان و طب سنتی اسلامی.

* **حدیث - علوم حدیث:** منابعی که به مباحث تخصصی: حدیث‌شناسی، رجال، درایه و اصطلاحات حدیثی پرداخته‌اند.

برای سهولت دسترسی به منابع ترجمه و شرح حدیث، این دو بخش نیز به صورت مستقل در دو دسته **حدیث - ترجمه و حدیث - شرح**، تفکیک شده‌اند.

تنوع موضوعی منابع در «جامع الأحادیث - نسخه ۴»، این امکان را فراهم می‌آورد که کاربران بر اساس نیازهای پژوهشی خود، به مجموعه‌ای دقیق و تخصصی از احادیث در زمینه‌های مختلف دسترسی داشته باشند.

ب. حدیث پژوهی

حدیث‌پژوهی در نرم‌افزار «جامع الأحادیث ۴»، مبتنی بر رویکرد حدیث‌محوری است؛ به این معنا که احادیث به‌صورت مستقل از ساختار کتاب و در قالب یک فهرست ارائه و سازمان‌دهی شده‌اند. در این ساختار، هر حدیث، دارای یک هویت خاص با شناسه یکتاست که امکان بازیابی دقیق، تحلیل سندی، محتوایی و داده‌کاوانه را فراهم می‌کند. این رویکرد، بستری مناسب و جذاب برای بررسی‌های تخصصی حدیثی ایجاد کرده و به پژوهشگران کمک می‌کند تا مستقیماً به متن و

محتوای احادیث دسترسی داشته باشند و آنها را بر اساس موضوع، روایات یک معصوم خاص، سند و دیگر شاخص‌های پژوهشی تحلیل و مقایسه کنند. همچنین، امکان مشاهده شرح و ترجمه ذیل هر حدیث نیز فراهم شده است که به فهم بهتر و عمیق‌تر متون حدیثی کمک می‌کند.

این برگه، شامل چهار بخش اصلی با ویژگی‌های خاص و امکانات منحصربه‌فرد است:

۱. فهرست احادیث

در این بخش، فهرستی از متن حدود ۴۳۴ هزار حدیث از منابع مختلف، ۲۴۵ عنوان کتاب موجود در کتابخانه به‌صورت حدیث‌محور و مستقل از ساختار کتاب، به‌صورت غنی‌سازی‌شده ارائه می‌شود. این فهرست بر اساس معیارهایی مانند احادیث یک معصوم خاص، احادیث مرتبط با معصوم خاص و... قابل محدودسازی هستند.

قابلیت‌های این فهرست عبارت‌اند از:

۱. تخریج و گروه‌بندی احادیث هم‌متن:

این ابزار به شما این امکان را می‌دهد که با فعال‌سازی کلید «گروه‌بندی» که به‌طور پیش‌فرض غیرفعال است، احادیث دارای متن یکسان (مشابهت لفظی بیش از ۸۰ درصد) را به‌شکل خودکار گروه‌بندی کنید. این ویژگی به کاربر کمک می‌کند تا نسخه‌های مختلف یک حدیث را مشاهده نماید و تکرارهای آن را شناسایی کرده، مقدمات منبع‌یابی یک متن حدیثی را فراهم کند. علاوه بر این، می‌توان خط زمان یا سیر زمانی انتقال این متن حدیثی در منابع مختلف را مشاهده نمود. این ویژگی، امکان مقایسه اسناد مختلف یک متن حدیثی را فراهم می‌سازد و به فرآیند اعتبارسنجی حدیث کمک کرده، زمینه را برای تحلیل‌های دقیق‌تر فراهم می‌آورد.

۲. ارائه قابلیت هوشمند جست‌وجوی معنایی:

جست‌وجوی معنایی احادیث، امکانی پیشرفته مبتنی بر هوش مصنوعی است که دسترسی به احادیث مرتبط با مفاهیم مورد نظر کاربر را بدون نیاز به تطابق لفظی فراهم می‌سازد. این ابزار با بهره‌گیری از تحلیل‌های معنایی عمیق، توانایی درک مفهوم مدنظر کاربر را داشته و احادیث متناسب با آن را از میان حدود ۴۰۰ هزار حدیث استخراج می‌کند. این قابلیت، به‌ویژه در مواردی مفید است که کاربر پرسشی موضوعی، ذهنی یا مفهومی دارد؛ اما عبارت دقیق حدیث را در اختیار ندارد.

۳. مشاهده آماری اطلاعات احادیث:

این قابلیت به کاربران امکان می‌دهد که به‌صورت آماری و تحلیلی به بررسی تعداد و ویژگی‌های

مختلف احادیث بپردازند. اطلاعاتی مانند: تعداد احادیث در یک کتاب خاص یا در یک موضوع خاص، تعداد احادیث یک معصوم خاص و...، به راحتی قابل دسترسی است.

۴. امکان محدودسازی احادیث بر اساس:

- کتاب: کاربران می توانند احادیث موجود در کتاب خاصی را جست و جو و محدود کنند.
- قرن مؤلف کتاب: احادیث می توانند بر اساس زمان تألیف کتاب های مربوطه محدود شوند.
- مذهب مؤلف کتاب: کاربران می توانند احادیث را بر اساس مذهب مؤلف کتاب محدود کنند.
- احادیث و سخنان یک معصوم خاص: این ویژگی به کاربران اجازه می دهد که احادیث مربوط به یک معصوم خاص یا حتی انبیا را به طور خاص محدود نمایند.
- درباره معصوم خاص: این گزینه به کاربران امکان می دهد احادیثی را که درباره یک معصوم خاص - عمدتاً فضایل اهل بیت (ع) - روایت شده است، محدود کنند.

۵. قابلیت مجموعه سازی احادیث:

کاربران می توانند بر مبنای تحقیقات فردی خویش، مجموعه های اختصاصی از احادیث را گردآوری و سازمان دهی نموده و متناسب با نیازهای پژوهشی خود به کار گیرند.

۲. پرونده حدیث

پرونده حدیث، مجموعه ای جامع و ساختارمند از اطلاعات مرتبط با یک حدیث است که شامل: اطلاعات هویتی، محتوایی (توصیفی) و تحلیل داده ای می شود. پرونده حدیث، یک ابزار پژوهشی است که با ارائه اطلاعات فوق، بدون دخالت دادن مبانی مختلف، مقدمات ارزیابی اعتبار، تحلیل عمیق و بررسی ارتباطات میان احادیث را به کاربر ارائه می دهد.

پرونده حدیث، شامل سه موجودیت ذیل است:

۱. اطلاعات شناسنامه ای: شناسه یکتای حدیث، متن، منبع، عنوان باب و گوینده حدیث.

۲. اطلاعات محتوایی: ترجمه، شرح و اطلاعات سندی (اسناد بازسازی و اطلاعات روایان).

۳. اطلاعات تحلیلی و داده کاوانه:

- اطلاعات تحلیلی، شامل: تخریج و مشابهت یابی احادیث بر اساس روابطی مانند: احادیث هم متن (مشابهت لفظی بالای ۸۰ درصد گروه بندی شده)، احادیث کل، احادیث جزء، مشابه لفظی (کمتر از ۸۰ درصد) و مشابه معنایی است.

- اطلاعات داده کاوانه، شامل ارائه گراف شبکه های ارتباطی احادیث مبتنی بر رابطه جزء و کل است که می تواند به یافت روابط پنهان احادیث یاری رساند.

اینک دو نوع اطلاعات فوق را به تفصیل توضیح می دهیم:

یک. اطلاعات تحلیلی

این دست اطلاعات، شامل تخریج و مشابهت یابی حدیث بر اساس روابط ذیل است:

* احادیث هم متن (هم گروه)

به احادیثی گفته می شود که از نظر ساختار زبانی و لفظی شباهت بسیار بالایی (حدود ۸۰-۹۰ درصد) به یکدیگر دارند و معمولاً دارای طول یکسانی اند. این احادیث از لحاظ متنی، رابطه «این همانی» داشته و متحدالمتن محسوب می شوند. در این موارد، از اختلافات غیرمهم و جزئی

غیرمخل به معنا، چشم‌پوشی شده است. به دلیل شدت مشابهت و یکسان بودن متن، این احادیث در یک گروه قرار می‌گیرند و از سایر مرتبطات حدیث متمایز می‌شوند.

مثال:

- «أَبِي جَعْفَرٍ الْبَاقِرِ (ع)، فِي حَدِيثٍ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص)، قَالَ لِعَلِيٍّ (ع): إِنَّمَا أَنْتَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى إِلَّا أَنَّهُ لَا نَبِيَّ بَعْدِي.» (إثبات الهداة بالنصوص والمعجزات، ج ۳، ص ۵۹)

- «عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ الْبَاقِرِ (ع)، فِي حَدِيثٍ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص)، قَالَ لِعَلِيٍّ (ع): أَنْتَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى إِلَّا أَنَّهُ لَا نَبِيَّ بَعْدِي.» (همان، ص ۸۷)

- «عن جعفر بن محمد عن أبيه: أن رسول الله (ص)، قال لعلی: أنت مني بمنزلة هارون من موسى إلا أنه لا نبي بعدی.» (مناقب الإمام أميرالمؤمنین علی بن ابی طالب (ع)، ج ۱، ص ۵۱۰)

مزایای تخریج و گروه‌بندی احادیث هم‌متن:

- هم‌افزایی و تسری اطلاعات محتوایی: اطلاعات ناقص یک حدیث با اطلاعات موجود در احادیث هم‌گروه آن، تکمیل می‌شود. این امر، به دستیابی به درک جامع‌تر کمک می‌کند.

- منبع‌یابی: مقایسه نسخه‌های مختلف یک حدیث، به شناخت منابع و میزان اعتبار آن کمک کرده و امکان تحلیل دقیق‌تری از منبع اولیه حدیث را فراهم می‌آورد.

- فقه الحدیث عمیق‌تر: مطالعه نسخه‌های مختلف یک حدیث به‌طور هم‌زمان و مشاهده شرح احادیث هم‌گروه، به فهم دقیق‌تر معنای حدیث و مقصود اصلی آن یاری می‌رساند.

- تمرکز بر یک حدیث: امکان بررسی دقیق و متمرکز بر روی یک حدیث و نسخه‌های مختلف آن فراهم می‌شود و به پژوهشگر اجازه می‌دهد تمام جنبه‌های حدیث را بررسی نماید.

- مقایسه آسان: پژوهشگران می‌توانند به‌راحتی متن، سند و اطلاعات جانبی (مانند ترجمه و شرح) نسخه‌های مختلف یک حدیث را با یکدیگر مقایسه کنند و به تحلیل‌های جامع‌تری دست یابند.

* احادیث کل و جزء (اعم و اخص)

- احادیث کل:

حدیثی است که از نظر الفاظ و ترتیب قرارگیری آنها، حدیث دیگری را به‌طور کامل در بر می‌گیرد و طول بیشتری نسبت به آن دارد؛ به عبارت دیگر، تمام الفاظ حدیث کوتاه‌تر (جزء)، با حفظ ترتیب، در این حدیث موجود است؛ اما این حدیث (کل) علاوه بر آن، الفاظ دیگری را نیز شامل می‌شود.

مثال:

به‌عنوان نمونه، ارتباط دو حدیث ذیل با حدیث «أَبِي جَعْفَرٍ الْبَاقِرِ (ع)، فِي حَدِيثٍ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص)، قَالَ لِعَلِيٍّ (ع): إِنَّمَا أَنْتَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى إِلَّا أَنَّهُ لَا نَبِيَّ بَعْدِي (إثبات الهداة بالنصوص والمعجزات، ج ۳، ص ۵۹)، از نوع ارتباط کل (اعم) می‌باشد:

- «سَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص)، لِعَلِيٍّ (ع): أَنْتَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى إِلَّا أَنَّهُ لَا نَبِيَّ بَعْدِي. قَالَ سَعِيدٌ: فَأُحِبُّتُ أَنْ أَشَافَهُ بِهَا سَعْدًا فَلَقِيْتُ سَعْدًا فَحَدَّثَنِي مَا حَدَّثَنِي بِهِ عَامِرٌ؛ فَقَالَ: أَنَا سَمِعْتُهُ؛ فَقُلْتُ: أَنْتَ سَمِعْتَهُ؟ فَوَضَعَ إصْبَعَهُ عَلَى أُذُنِيهِ وَقَالَ: نَعَمْ وَ إِيَّا فَاسْتَكْتَا.» (عمدة عيون صحاح الأخبار فی مناقب إمام الأبرار، ج ۱، ص ۱۳۰)

– «هانی بن ایوب الحنفی عن أبيه، قال: كنت أسمعهم يقولون: إنَّ رسول الله (ص)، قال لعلی: أنت مني بمنزلة هارون من موسى إلا أنه لا نبي بعدي. فكنت أرى أنَّ كذابي الشيعة هم الذين يقولون ذلك، فلقيت مجاهداً فقلت [له]: يا أبا الحجاج أبلغك أنَّ رسول الله (ص)، قال لعلی: أنت مني بمنزلة هارون من موسى إلا أنه لا نبي بعدي؟ فقال [مجاهداً]: خرج رسول الله (ص) في غزوة تبوك فخلف علياً بالمدينة، فقال [علی]: أ تخلفني؟ فقال: أما ترضى أن تكون مني بمنزلة هارون من موسى إلا أنه لا نبي بعدي.» (مناقب الإمام أمير المؤمنين علی بن أبي طالب (ع)، ج ۱، ص ۵۲۰)

– احادیث جزء (اخص):

حدیثی است که از نظر الفاظ و ترتیب قرارگیری آنها، به طور کامل در حدیث دیگری (کل) وجود دارد و طول کمتری نسبت به آن دارد؛ به عبارت دیگر، تمام الفاظ این حدیث، با همان ترتیب، در حدیث بلندتر (کل) موجود است؛ اما این حدیث (جزء)، الفاظ کمتری نسبت به حدیث اعم دارد.

مثال:

به عنوان نمونه، ارتباط دو حدیث ذیل با حدیث «أَبِي جَعْفَرٍ الْبَاقِرِ (ع)، فِي حَدِيثٍ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص)، قَالَ لِعَلِيٍّ (ع): إِنَّمَا أَنْتَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى إِلَّا أَنَّهُ لَا نَبِيَّ بَعْدِي» (إثبات الهداة بالنصوص والمعجزات، ج ۳، ص ۵۹)، از نوع ارتباط جزء (اخص) می باشد:

– «عَلِيٍّ (ع)، قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ (ص): أَنْتَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى.» (همان، ص ۳۳)

– «عَنِ النَّبِيِّ (ص) فِي حَدِيثٍ، قَالَ: إِنَّ عَلِيًّا (ع) مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى.» (همان، ص ۸۶)

مزایای ارائه رابط کل و جزء یک حدیث:

– کمک به شناسایی قطعات یک حدیث تقطیع شده: با بررسی احادیث کل و جزء یک حدیث، می توان قطعات مختلف آن حدیث را که در منابع مختلف به صورت جداگانه نقل شده اند، شناسایی کرد.

– کمک به بازسازی متن حدیث تقطیع شده: با کنار هم قرار دادن قطعات شناسایی شده از طریق روابط اعم و اخص، می توان متن کامل حدیث تقطیع شده را بازسازی کرد.

– ریشه یابی حدیث: شناسایی حدیث کل، به یافتن منبع اصلی حدیث جزء کمک می کند.

حدیث پژوهی در نرم افزار «جامع الأحادیث ۴»، مبتنی بر رویکرد حدیث محوری است؛ به این معنا که احادیث به صورت مستقل از ساختار کتاب و در قالب یک فهرست ارائه و سازمان دهی شده اند. در این ساختار، هر حدیث، دارای یک هویت خاص با شناسه یکتاست که امکان بازیابی دقیق، تحلیل سندی، محتوایی و داده کاوانه را فراهم می کند

- هم افزایی اطلاعات: اطلاعات احادیث اعم و اخص، نواقص اطلاعاتی حدیث اصلی را تکمیل می کند.

* احادیث مشابه لفظی (هم مضمون)

به احادیثی گفته می شود که میزان شباهت لفظی آنها کمتر از ۸۰ درصد باشد. این احادیث، اگرچه در مضمون و معنا اشتراک دارند، اما از نظر: عبارات، ترتیب واژگان، ساختار جمله و انتخاب الفاظ، تفاوت های قابل ملاحظه ای دارند. در برخی موارد، ممکن است حذف، اضافه یا جابه جایی کلمات در آنها دیده شود؛ اما همچنان ارتباط مفهومی قابل توجهی میان آنها حفظ می شود. همچنین، در برخی موارد، این احادیث رابطه عموم و خصوص من وجه دارند؛ به این معنا که بخشی از یک حدیث در حدیث دیگر تکرار شده؛ اما سایر بخش های آن، متفاوت است.

بنابراین، این احادیث، نه در دسته احادیث هم متن قرار می گیرند و نه در دسته احادیث جزء و کل، بلکه گروه مستقلی از احادیث مرتبط محسوب می شوند که از نظر لفظی شباهت کمتری دارند.

مثال:

به عنوان نمونه، ارتباط دو حدیث ذیل با حدیث «أَبِي جَعْفَرٍ الْبَاقِرِ (ع) فِي حَدِيثٍ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) قَالَ لِعَلِي (ع): إِنَّمَا أَنْتَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى إِلَّا أَنَّهُ لَا نَبِيَّ بَعْدِي» (همان، ص ۵۹)، از نوع ارتباط مشابهت لفظی یا مضمونی می باشد:

- «رَفَعَهُ إِلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) لِعَلِي (ع): أَنْتَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى وَ خَلْفَهُ فِي أَهْلِهِ.» (عمدة عیون صحاح الأخبار فی مناقب إمام الأبرار، ج ۱، ص ۱۳۶)

- «ابن عباس فی حدیث: أَنَّ النَّبِيَّ (ص) قَالَ لِعَلِي (ص): أَمَا تَرْضَى أَنْ تَكُونَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى إِلَّا أَنَّكَ لَسْتَ بِنَبِيٍّ؟ لَا يَنْبَغِي أَنْ أَذْهَبَ إِلَّا وَ أَنْتَ خَلِيفَتِي.» (إثبات الهداة بالنصوص والمعجزات، ج ۳، ص ۲۲۶)

* احادیث مشابه معنایی

به احادیثی گفته می شود که در پیام و نتیجه نهایی مشابه هستند؛ اما ممکن است از نظر: الفاظ، سبک بیان، مثال ها و حتی جزئیات مطرح شده، تفاوت داشته باشند. این احادیث می توانند در طول

متن، یکسان یا متفاوت باشند؛ به این معنا که ممکن است مفهوم یک حدیث در دیگری کاملاً انعکاس یافته باشد؛ اما حدیث دوم ممکن است مفاهیم دیگری را نیز در کنار پیام اصلی خود گنجانده باشد.

شدت شباهت معنایی در احادیث هم‌معنا ممکن است متغیر باشد؛ برخی احادیث تقریباً معادل یکدیگرند؛ درحالی‌که برخی دیگر اختلاف جزئی در مفاهیم فرعی دارند؛ ولی همچنان اصل پیام یکسان باقی می‌ماند. همچنین، گاهی این احادیث در سیاق‌های متفاوتی بیان شده‌اند؛ اما همچنان ارتباط معنایی قوی میان آنها برقرار است.

مثال:

به‌عنوان نمونه، این دو حدیث با همدیگر مشابهت مفهومی و معنایی دارند:

– «و قال (ع): إذا بلغك عن أخيك ما تكره، فاطلب له العذر إلى سبعين عذراً؛ فإن لم تجد له عذراً، فقل لنفسك: لعل له عذراً لا نعرفه.» (عوالم العلوم والمعارف والأحوال من الآيات والأخبار والأقوال، ج ۲۰، ص ۷۰۶)

– «اطْلُبْ لِأَخِيكَ عَذْرًا فَإِنْ لَمْ تَجِدْ لَهُ عَذْرًا فَالْتِمِسْ لَهُ عَذْرًا.» (عيون الحكم والمواعظ، ج ۱، ص ۸۶)

در خصوص تحلیل تطبیقی دو روایت فوق باید گفت:

– هر دو حدیث، پیام اصلی یکسانی دارند؛ مثل «لزوم یافتن عذر برای برادر دینی».

– حدیث اول، طولانی‌تر است و به عدد ۷۰ اشاره دارد؛ درحالی‌که حدیث دوم، خلاصه‌تر بیان شده است.

– این دو حدیث، از لحاظ لفظی، تفاوت دارند؛ اما از لحاظ معنایی، یکسان هستند.

* احادیث هم‌باب

به مجموعه احادیثی اطلاق می‌شود که در یک کتاب خاص، ذیل یک باب مشخص و در کنار یکدیگر قرار گرفته‌اند. این احادیث معمولاً از نظر موضوعی یا مفهومی به یکدیگر مرتبط بوده و در یک دسته‌بندی خاص توسط مؤلف کتاب گردآوری شده‌اند.

معیار اصلی در تعیین احادیث هم‌باب، عبارت‌اند از:

– این رابطه صرفاً در چارچوب یک کتاب خاص تعریف می‌شود؛ نه بین چند کتاب مختلف.

– تمامی احادیث هم‌باب، در یک باب مشخص که توسط مؤلف کتاب تعیین شده، جای گرفته‌اند.

– این رابطه، بدون در نظر گرفتن تشابه لفظی یا سندی میان احادیث، تنها بر اساس ساختار کتاب و دسته‌بندی مؤلف آن شکل می‌گیرد.

* مأخذیابی ماشینی احادیث

– مأخذ حدیث: به حدیثی اطلاق می‌شود که به‌طور اولیه و در یک منبع اصلی (کتاب) نقل شده و منابع بعدی، با تصریح به آن منبع، حدیث را از آن نقل کرده‌اند. این رابطه، به‌صورت ماشینی و با توجه به تصریح مؤلف کتاب به منبع اولیه یا تصریح به کتاب آن منبع مشخص می‌شود؛

به عبارت دیگر، اگر مؤلف کتابی در متن کتاب خود تصریح کند که حدیثی را از کتاب دیگری یا از فلان مؤلف نقل کرده، آن کتاب دوم به عنوان «فرع» و کتاب اول به عنوان «اصل» شناخته می‌شود.

- فرع از مأخذ: به حدیثی اطلاق می‌شود که در یک منبع ثانویه نقل شده و مؤلف آن منبع، صریحاً به کتاب یا مؤلف اصلی که حدیث را ابتدا آورده است، ارجاع داده باشد. در این رابطه، به حدیثی که در منبع اولیه آمده، مأخذ حدیث اطلاق شده است و به حدیثی که در منبع ثانویه (با ارجاع به منبع اولیه) آمده، «فرع از مأخذ» اطلاق شده است.

مثال:

وسائل الشیعة، تصریح می‌کند که حدیثی را از محمد بن یعقوب کلینی یا به طور مشخص از کتاب الکافی نقل کرده است. بنابراین، به کتاب الکافی، «مأخذ حدیث» و به وسائل الشیعة، «فرع از مأخذ» اطلاق می‌شود.

معیار مأخذیابی حدیث:

- تصریح به منبع اولیه: در متن سند منبع ثانویه، باید به صراحت نام منبع یا مؤلف آن ذکر شده باشد که حدیث از منبع دیگری نقل شده است.

این فرایند به صورت خودکار و با استفاده از پردازش ماشین‌های هوشمند انجام شده است و ممکن است در موارد نادری، دچار خطا شده باشد.

علاوه بر این، روش‌های دقیق‌تری برای منبع‌یابی احادیث وجود دارد که عمدتاً به تحلیل اسناد حدیثی، بررسی زنجیره راویان و سایر عوامل مرتبط وابسته‌اند. با این حال، توسعه چنین روش‌هایی، نیازمند تبیین مبانی تخصصی علمی، طراحی الگوریتم‌های مناسب و ایجاد زیرساخت‌های فنی پیشرفته است که می‌تواند به عنوان چشم‌اندازی برای بهبود فرآیند منبع‌یابی مطرح شود.

مزایای مأخذیابی ماشین‌ی احادیث:

- کمک به منبع‌یابی دقیق‌تر احادیث: مشخص می‌شود که یک حدیث از چه منبعی نقل شده و ریشه اصلی آن چیست.

- درک سیر نقل حدیث در منابع مختلف: می‌توان خط سیر و تاریخچه انتقال یک حدیث را در منابع حدیثی بررسی کرد.

- اعتبارسنجی آسان‌تر احادیث: با مقایسه اصل و فرع حدیث، می‌توان تغییرات احتمالی در متن یا سند حدیث را شناسایی کرد.

دو. اطلاعات داده‌کاوانه

اطلاعات داده‌کاوانه، به ارائه گراف شبکه ارتباطی احادیث (مبنتی بر رابطه کل و جزء) می‌پردازد. این قابلیت، امکان نمایش شبکه ارتباطی احادیث بر اساس رابطه کل و جزء را فراهم می‌کند. در این شبکه، گروه‌های احادیث هم‌متن (هم‌گروه) با یکدیگر مرتبط می‌شوند؛ نه تک‌احادیث مستقل. ابتدا احادیث مشابه از نظر لفظی (بیش از ۸۰ درصد شباهت) در یک گروه هم‌متن جمع شده و سپس، این گروه‌ها در قالب روابط کل و جزء به هم متصل می‌شوند.

برای مثال، اگر گروه «الف» شامل ۵ حدیث هم‌متن باشد و به عنوان حدیث کل شناخته شود، این

اطلاعات داده کاوانه، به ارائه گراف شبکه ارتباطی احادیث (مبتنی بر رابطه کل و جزء) می پردازد. این قابلیت، امکان نمایش شبکه ارتباطی احادیث بر اساس رابطه کل و جزء را فراهم می کند. در این شبکه، گروه های احادیث هم متن (هم گروه) با یکدیگر مرتبط می شوند؛ نه تک احادیث مستقل

گروه به گروه «ب» که دارای ۶ حدیث هم متن است و دربردارنده بخشی از متن گروه «الف» می باشد، به عنوان حدیث جزء متصل خواهد شد.

* مزایای اطلاعات داده کاوانه

- بررسی دقیق تر و ساختاریافته تر روابط میان احادیث.
 - شناسایی و ارتباط دهی قطعات حدیثی پراکنده در منابع مختلف.
 - کمک به بازسازی متون حدیثی تقطیع شده.
 - کمک به منبع یابی و تشخیص منابع اولیه احادیث با بررسی ارتباطات متنی میان گروه های حدیثی.
- با این حال، تشخیص ماشینی این روابط، چالش هایی را به همراه دارد؛ از جمله: ابهام در تعیین میزان اشتراک متن میان گروه های احادیث، اختلاف نسخه های حدیثی و امکان وجود تغییرات جزئی در نقل های مختلف. این مسائل، نیازمند بهینه سازی مداوم الگوریتم های پردازش و تحلیل متن هستند تا دقت و کارایی این قابلیت افزایش یابد.

۳. مقایسه منابع حدیثی

قابلیت مقایسه منابع حدیثی، یک ابزار کمک پژوهشی است که امکان تحلیل و مقایسه احادیث یک کتاب با سایر کتب یا مجموعه های حدیثی را فراهم می کند. پژوهشگران می توانند روابط متنی و محتوایی احادیث را بررسی کرده و میزان تشابه لفظی، ارتباط کل و جزء و مشابهت معنایی را تحلیل کنند. این ابزار همچنین، امکان مقایسه یک مجموعه حدیثی با یک کتاب یا با مجموعه ای دیگر را فراهم می کند. مجموعه های حدیثی می توانند بر اساس انتخاب کاربر از میان چند کتاب یا مجموعه های اختصاصی ساخته شده در بخش مجموعه سازی احادیث تنظیم شوند و مقایسه میان آنها بر اساس روابطی مانند احادیث هم متن (هم گروه)، کل و جزء و مشابه لفظی و معنایی انجام شود.

* مزایای مقایسه منابع حدیثی

- بررسی میزان اخذ یک کتاب از کتاب دیگر

با استفاده از این قابلیت، می توان میزان اقتباس یک منبع حدیثی از کتابی دیگر را ارزیابی کرد و مشخص کرد که چه مقدار از محتوای آن از منابع پیشین برگرفته شده است. این امر به پژوهشگران

در بررسی میزان وابستگی منابع حدیثی به یکدیگر یاری می‌رساند.

- بررسی مشترکات محتوایی میان کتب حدیثی

این ابزار به پژوهشگران کمک می‌کند تا احادیث مشترک میان دو یا چند کتاب را شناسایی کرده و میزان هم‌پوشانی محتوایی آنها را تحلیل کنند. این امر می‌تواند نشان دهد که کدام منابع حدیثی بیشترین شباهت را به یکدیگر دارند و چگونه احادیث میان آنها جریان یافته است.

- بررسی متفردات حدیثی یک کتاب

با مقایسه احادیث یک کتاب با سایر احادیث موجود در پایگاه داده، می‌توان احادیثی را که فقط در یک منبع خاص وجود دارند (مقدمه شناسایی متفردات حدیثی)، شناسایی کرد. این ویژگی در بررسی روایات نادر و تحلیل اعتبار آنها، کاربرد دارد.

- تحلیل سیر نقل و تحولات حدیث در منابع گوناگون

این قابلیت به پژوهشگران کمک می‌کند تا سیر تغییر و تحول احادیث را در طول زمان و در منابع مختلف دنبال کرده و درک بهتری از شیوه نقل و استناد به احادیث در مکاتب حدیثی مختلف داشته باشند.

- کمک به پژوهش‌های تطبیقی

پژوهشگران می‌توانند احادیث یک کتاب را با مجموعه‌های حدیثی مختلف مقایسه کرده، روند استناد به احادیث را در مکاتب مختلف اسلامی تحلیل کنند.

* نکته مهم

این قابلیت به عنوان یک ابزار کمک پژوهشی طراحی شده و به طور خودکار فرآیندهای علمی مانند استخراج منابع اولیه، تحلیل دقت نقل‌ها یا کشف متفردات حدیثی را انجام نمی‌دهد؛ بلکه این امکان را فراهم می‌کند تا کاربر بتواند این تحلیل‌ها را سریع‌تر و بهتر انجام دهد. در واقع، این ابزار روند پژوهش حدیثی را برای حدیث‌پژوهان تسهیل نموده، دستیابی به نتایج دقیق را تسریع می‌کند.

۴. فهرس تخصصی

در این قسمت، کاربران می‌توانند بر اساس فهرست‌های تخصصی همچون اسامی: اشخاص، مکان‌ها، انبیاء، قبایل، مذاهب و سایر موجودیت‌های معنادار و ارزشمند موجود در متن احادیث، جست‌وجوی خود را محدود و هدفمند کنند. این فهرس با استخراج مفاهیم کلیدی از متن احادیث، مسیر دسترسی به محتوای مرتبط را ساده‌تر می‌سازد. برای این دسته نیز یک فست اختصاصی فراهم شده است که به کاربران امکان می‌دهد احادیث را با توجه به انتخاب هر موجودیت یا واژه خاص، فیلتر کرده و مجموعه‌ای متمرکز از احادیث مرتبط را مشاهده کنند.

نوآوری و ارتقا در «جامع الأحادیث ۴»

* ارتقا و بهبود رابط کاربری.

* ارتقا و افزایش تعداد منابع کتابخانه.

* ارائه دسته‌بندی موضوعی منابع.

* ارائه ابزارهای تخصصی حدیث پژوهی با امکانات:

- ارائه فهرستی بالغ بر ۴۳۰ هزار حدیث به صورت حدیث محور با ارائه قابلیت‌های: تکرارگیری، تخریج و گروه‌بندی احادیث هم‌متن؛ ارائه سرویس هوشمند جست‌وجوی معنایی (به صورت برخط)؛ مشاهده آماری اطلاعات احادیث؛ امکان محدودسازی فهرست احادیث بر مبنای «احادیث و سخنان یک معصوم خاص» و «درباره معصوم خاص».

- ارائه پرونده احادیث: امکان مشاهده: ترجمه، شرح، اطلاعات سندی، احادیث هم‌متن، احادیث مرتبط و گراف روابط یک حدیث خاص.

- امکان مقایسه احادیث یک کتاب با کتاب یا مجموعه حدیثی دیگر مبتنی بر مشابهت احادیث.

- ارائه فهارس تخصصی: الفاظ و موجودیت‌های ارزشمند استخراج‌شده از متن احادیث، مانند: اشخاص، انبیا، ملائکه، مکان‌ها و... .

ج. چشم‌انداز

چشم‌انداز نرم‌افزار جامع الاحادیث، حفظ شتاب پیشرفت و ارتقای آن در دو زمینه «محتوایی» و «فناورانه» است؛ تا به ابزاری مفید و کارآمد برای پژوهشگران حوزه حدیث شیعه تبدیل شود. هدف این نرم‌افزار، فراهم آوردن امکاناتی برای جست‌وجو، تحلیل و مقایسه متون حدیثی با دقت بالا و سرعت بیشتر است. تلاش بر این است که کاربران بتوانند به راحتی ارتباطات معنایی، سندی و محتوایی میان احادیث را شناسایی کنند و در روند تحقیقاتی خود از آن بهره‌مند شوند.

همچنین، این نرم‌افزار به‌طور مداوم در حال گسترش منابع و بهبود قابلیت‌هاست؛ تا همواره به نیازهای پژوهشگران پاسخ دهد و آنها را در تحلیل‌های دقیق‌تر یاری کند. یکی از اهداف مهم آن، غنی‌سازی اطلاعات موجود در احادیث و ارائه آن به کاربران به شکل منسجم و دقیق است که به پژوهشگران کمک می‌کند تا دیدگاه جامع‌تری از متون حدیثی پیدا کنند. علاوه بر این، ارائه یک دانشنامه دیجیتال جامع از احادیث شیعه به‌عنوان مرجع اصلی، به افزایش دسترسی به منابع معتبر و متنوع کمک خواهد کرد.

چشم‌اندازهایی که برای آینده این نرم‌افزار در نظر گرفته می‌شود، عبارت‌اند از:

* ارتقا و گسترش پایگاه داده‌ای منابع حدیثی شیعه؛

* ارتقا در غنی‌سازی اطلاعات موجود در پرونده احادیث؛

* افزایش سرعت و دقت در جست‌وجو و فیلتر اطلاعات حدیثی؛

* افزایش و ارتقای امکانات و ابزارهای پژوهشی جهت تحلیل‌های حدیث پژوهی؛

* به‌روزرسانی پیوسته محتوایی و فناورانه نرم‌افزار. ■